

АСПЕКТИ НА СОЦИАЛНАТА ИДЕНТИФИКАЦИЯ ПРИ ИНДИВИДУАЛИСТИ И КОЛЕКТИВИСТИ

Владимир Николов

In the present paper some new hypotheses concerning the nature and the dynamics of the social identification have been discussed. Referring to the work of Ellemers et al. (1999) the author outlines in the similar manner the theoretical and the empirical distinction made between cognitive, affective and evaluative aspects of the process. The differential influence of several characteristics of the in- group on the level of identification with it is investigated. It is suggested for this level to be studied also with respect to the relatively more individualistic or more collectivistic orientations of the individuals while some parallels are drawn between them and the personal and the social identity salience concepts taken from the social identity theory and social categorizing theory tradition.

Процесът на социална идентификация, който е основополагащ в теорията за социалната идентичност, става обект на нов теоретикометодологичен анализ в някои наскоро проведени изследвания. Според Елемерс и колеги този анализ се налага поради това, че в много от досегашните изследвания социалната идентификация не е присъствала систематично като зависима променлива. Тя е била измервана индиректно или посредством други променливи, например — междугруповата диференциация (Ellemers, N., et al., 1999).

Третирането на конструкта като еднодименсионален също създава известно объркване на теоретично равнище, предвид това, че в самото определение се открояват ясно поне три компонента на процеса. И ако за условията на групи, създадени по минимален критерий, социалната категоризация е достатъчна за отчитане както на степента на социална идентификация, така и на много от свързаните с нея ефекти, то когато се изследват реално съществуващи групи, това изглежда недостатъчно. Например хората, които осъзнават своята принадлежност към дадена социална група (социалната категория), не е задължително да се чувстват емоционално привързани към нея или да се държат като типични нейни представители. Вместо това те могат да пожелаят членство в друга група или да са безразлични както към дейността и ценностите на групата, така и към самата им социална категоризация като нейни членове. А от-

тук и вътрешногруповото, и междугруповото им поведение съобразно това им членство би било също различно от предвижданото.

Взаимоотношенията индивид — група са обект на анализ и от страна на изследователи, принадлежащи към друга една теоретична традиция — тази на межкултурните социалнопсихологични изследвания. Дименсията индивидуализъм-колективизъм се посочва в част от тези изследвания като основна. В научната дискусия някои автори разглеждат индивидуализма и колективизма като алтернативни (Hinkle, S. & Brown, R., et al., 1992; Turner, J., 1999). Това разбиране и подходът на ТСИ според мен търпят известно примирение, дори съчетаване, тъй като, дори само на емпирично равнище, получените данни биха най-малкото обогатили и двете страни в дискусията откъм свои аргументи за по-пълно утвърждаване на тезите. Още повече, че в литературата вече има и примери за подобно успешно съчетаване (Simon, B., 1992; Simon, B. et al., 1995; Taylor, D. & McKirnan, D., 1984).

Настоящото изложение обръща внимание на тези и някои други въпроси, свързани с основните положения на теориите, проблематизиращи темата, както и посоката на предстоящо емпирично изследване.

Аз-концепция и социална идентичност

В теорията за социалната идентичност (ТСИ) и в теорията и категоризацията на Аз-а (ТКА) под Аз-концепция се разбира „цялото многообразие на всички себеописания и самооценявания, с които субективно разполага индивидът“ (Hogg, M. & Abrams, D., 1988, p. 25). Според Хог и Абрамс тази съвкупност обаче, не представлява само каталог от оценностени самоописания, а тя е и една стегната и структурирана цялост от разграничими и относително различни констелации, наричани „идентификации на Аз-а“. Те могат да бъдат описани като разполагащи се в две относително отделни подсистеми на Аз-концепцията: *социална идентичност и личностна идентичност (social identity, personal identity or ego-identity)*.

Теорията за социалната идентичност (ТСИ) *определя идентичността* като „онази част от Аз-концепцията на индивида, която се получава вследствие от значението му за членство в дадена социална група (или групи), което е съпътствано и от възприятието за ценност, и от емоционалната значимост на това членство (Tajfel, H. 1978, с. 63). В ТСИ социалната и личностната идентичност формират биполярен континуум, на който съответствува в поведенчески план континуумът на междуличностно-междугрупово поведение, а на вътрешногруповото поведение (поведение към членовете на вътрешната група) се отрежда специфично положение. Вътрешногруповото поведение се смята, че би приело черти, характерни за другите видове поведение, променяйки се в посока към единия или към другия полюс в зависимост от степента на идентификация с групата. Това от своя страна би се съпътствало съответно от деперсонализация или от персонализация на себевъзприятието.

Социална идентичност и социална категоризация. Социалната идентичност съдържа *социални идентификации*, които представляват самоописания, свързани с членството в социалните групи. Предполага се, че тези самоо-